

Η λατρεία της Παναγίας και η παράδοση

Κείμενο: Στέλλα Κλαδαρά

Παναγία Τρυφώτισσα εξ Αίνου-13^{ος} αι.

Ο άνθρωπος έχει την ανάγκη από θεϊκή προστασία και παρηγοριά. Πρέπει να αισθάνεται πως δεν είναι μόνος αλλά πρέπει να νιώθει πάντα πως κάποιος ενδιαφέρεται γι αυτόν και τον στηρίζει στο δύσκολο αγώνα της επιβίωσής του. Ο απλός άνθρωπος νιώθει το Θεό σαν τον προστάτη του, τον βοηθό του στην καθημερινή ζωή του, τον θέλει να τον ανακουφίζει στις αρρώστιες και να τον συντρέχει στις δύσκολες στιγμές. Αυτό όμως που είναι καταφύγιο του και βάλαμο για την ελληνική ορθόδοξη ψυχή, είναι η πίστη στην Παναγία.

Η Μητέρα του Χριστού, η Μεγάλη Μάνα της Χριστιανοσύνης, με τα ήμερα και καλοσυνάτα μάτια της επιβλέπει και προστατεύει όλους από τον πόνο και τη θλίψη. Είναι η ενσάρκωση της αγάπης, του πόνου και της παρηγοριάς. Ποιος είναι αυτός που δεν παρακάλεσε την Παναγία να μεσιτεύσει στο Γιο της για βοήθεια.

Άπειρα είναι τα θαύματα που ο λαός της αποδίδει και πάντα το όνομά της συνυφάνθηκε με την προστασία των δυναστευομένων, καταφύγιο των διωκομένων και αδικούμενων.

Την Παναγία δόξασαν οι μεγάλοι υμνωδοί που Την αποκάλεσαν Αιμακάριστο, Αμόλυντη, Άχραντη, Υπερευλογημένη, Ρόδο αμάραντο, Ελέους πηγή, Τείχος απροσμέτρητο, Άγκυρα ναυτιλομένων. Αλλά και ο απλός λαός που επικαλείται της χάρης Της, της αποδίδει και τα ονόματα Κοσμοσώτειρα, Τρυφώτισσα, Ελεούσα, Παντάνασσα, Γρηγορούσα, Γλυκοφιλούσα, Οδηγήτρια, Γιάτρισσα, Κυρά των Αγγέλων, Γοργοεπήκη, Παραμυθιά, Παχινιώτισσα, Ηλιόκαλη, Μεγαλόχαρη,

Φανερωμένη, Πλατυτέρα των Ουρανών, Παντοβασίλισσα, Αρχαγγελιώτισσα κ.ά. Πάνω από 6.000 ονόματα έχουν αποδώσει στη χάρη Της.

Ο λαός και ιδιαίτερα οι γυναίκες στα δημοτικά τραγούδια μας, μετέφεραν στο πρόσωπό Της τα γεγονότα σταθμούς που σχετίζονται με τις φάσεις εκείνες του ανθρώπινου βίου από τη γέννηση ως το θάνατο όπως η γέννηση, η μητρότητα κ.ά.

Στα κάλαντα τα παιδιά της Θράκης τραγουδούσαν :

*Κυρά Θεοτόκο εκοιλοπόνα
Εκοιλοπόνα και παρεκάλιε,
Βοηθήστε με αυτήν την ώρα
Τη βλογημένη και δοξασμένη,
Μαμή να πάτε, μαμή να φέρτε,
Ώστε να πάνε και να γυρίσουν,
Χριστός γεννήθη
Σα νιό φεγγάρι σα παλικάρι...*

Στα νανουρίσματα των παιδιών, πάντα θα παραστέκει η Παναγιά :

*Κοιμάται με την Παναγιά και με τον άι-Γιάννη,
Με τον αφέντη τον Χριστό κι όπου πονεί να γιανει.*

Και ένα άλλο λέει:

*Ο ήλιος τρέφει τα μωρά κι η γειά τα μεγαλώνει
Κι η Παναγιά και ο Χριστός τα καλοξημερώνει.
Κοιμήσου μες στην κούνια σου και στα παχιά πανιά σου
Κι η Παναγιά η Δέσποινα να είναι συντροφιά σου.*

Η λαϊκή μούσα γράφει για τη Σταύρωση του Κυρίου:

*...Κι η Παναγιά σαν τα `άκουσε έπεσε και λιγώθη
σταμνί νερό την ρίξανε, τρία κανιά με μόσχο
και τρία με ροδόσταμο για να την έλθει ο νους της.
Και σαν την ήρθε ο λογισμός και σαν την ήλθε ο νους της
Ζητάει μαχαίρι να σφαγεί, φωτιά να πάει να πέσει.
- Δώστε μαχαίρι να σφαγώ, να κόψω τα μαλλιά μου
δώστε σχοινί να κρεμαστώ για τον μοναχογιό μου...
- Κυρά μου, αν εσύ σφαχτείς, σφάζονται οι μάνες όλες.
Κυρά μου, αν θα κρεμαστείς, κρεμιέται ο κόσμος όλος.*

Η Παναγία και οι ψυχές

Τη μεγαλοθυμία της Παναγίας, την απέραντη καλοσύνη και αγάπη της, καθρεφτίζει μια άλλη θρακική παράδοση από την περιοχή της Τσαντώς:

Ένα Μεγάλο Σάββατο η Παναγία είπε πως θέλει να πάγει να δει τις ψυχές. Την έβαλαν επάνω σε άμαξα, που την έσερναν τριακόσιοι άγγελοι, και την πήγαν πρώτα εκεί που ήταν οι κριματισμένοι, και είδε εκείνους που σκοτώσανε άνθρωπο, τους φονιάδες, που έβραζαν μέσα στη κόλαση. Ο κόχλος του κατραμιού γύριζε και αυτοί εκεί μέσα καίονταν.

Άλλοι κρέμουνταν το φίδι στη γλώσσα.

- Γιατί; είπε η Παναγία

- Είπε άδικο.

Άλλος από τη μέση και κατ` μέσα στην κόλαση, μόνο που φαίνονταν. Είναι που ξέκοψε που πήγε ένας να αρραβωνιαστεί και η αμαρτία που έκαμε, άνοιξε η γης και τον πήρε.

Είδε εκείνον που αφιγκριούντανε, έκαναν τις σούγλες και τις έχωναν μέσα στ` αυτιά τ`.

Είδε εκείνην που βύζανε το τουρκάκι, να κρέμονται τα φίδια στα βυζιά της. Ακόμα πολλά είδε κι ανατρίχιασε η Παναγία και είπε : «Κύριε μ`, καλλιότερα να μη γεννιούντανε».

Ύστερα την πήγαν στον Παράδεισο, σ` ένα ωραίο μέρος, που διασκέδαζαν οι ψυχές, εκεί ευχαριστήθηκε πολύ και χάρηκε. Πηγαίνει εμπρός στο Θεό και κάμνει μετάνοιες, που άνοιξαν τα χέρια της από τις πολλές που έκαμε, και τον παρεκάλεσε για χάρη της να βγάλει τις ψυχές καλές και κακές πενήντα μέρες να γυρνούν έξω, και από τότε από το Πάσχα ως της Γονατιστής, τις πενήντα της Λαμπρής, τρέχουν έξω οι ψυχές ευχαριστημένες.

*- Δος μου, υιέ μου, τα κλειδιά, κλειδιά του Παραδείσου,
N` ανοίξω τον Παράδεισο κομμάτ` να συργιανίσω.*

- Ανοίγω τον Παράδεισο κομμάτ` να εγλεντίσει.

*Βλέπει τον Άδη πόρχεται, το μαύρο καθαλάρη,
Βαστάει τους νιους απ` τα μαλλιά, τις γέροι απ` το χέρι
Και τα μικρά παιδιά στη σέλα τα` κρεμασμένα,
Και τα άλλα τα μικρότερα ψηλά στα κυπαρίσσια,
Παίζουν τα χρυσόμηλα κι αλησμονούν τις μάνες.
Βλέπει τις καθάριοι στον ήλιο πυρωμένοι
Βλέπει και τις αμαρτωλοί στην πίσσα κορωμένοι*

*Πώχουν την πίσσα πάπλωμα και το κατράμι στρώμα
Και το κατρανοτούλουμο το έχουν μαξιλάρι.
Βαστούνε και στα χέρια τους σακούλες βουλωμένες.
- Πάρτε, φτωχοί, τα γρόσια μας, πάρτε και τα φλουριά μας
Και δώστε μας τον ήλιο σας κομμάτ` να πυρωθούμε.
- Δεν τόξερες, φιλάργυρε, οπού θα αποθάνεις,
Να δίνουν τα χεράκια σου, να γράφτουν οι αγγέλοι,
Παλιό ρούχο να έδινες εδώ θε ναν καινούργιο
Φελί ψωμί να έδινες εδώ θε ναν μπιτούνκο (=ακέραιο).
Εδώ δεν περνούν φλουριά, μηδ` άσπρα, μηδ` γρόσια
Περνάει λίμνος και κερι και η καθαρή ψυχούλα.*

*- Για βγάλτε τις αμαρτωλοί κομμάτ` να πυρωθούνε
Και στις πενήντα της Λαμπρής πάλε μέσα να κλειστούνε.*

Στη Θράκη πολλοί γονείς « σκλαβώνουν » τα παιδιά τους στην Παναγία για να τα έχει γερά. Ο καντηλανάφτης παραλάμβανε το παιδάκι από την είσοδο της εκκλησίας και φώναζε: « ο Νίκος σκλαβάκι της Παναγίας» . Το περνούσε εμπρός από την εικόνα της Θεοτόκου και έβαζε στον λαιμό του χαλκά από « τέλι». Οι γονείς ανάλογα με τις οικονομικές τους δυνατότητες άφηναν ένα ποσό στο παγκάρι. Το «σκλαβάκι» φορούσε σαράντα ημέρες τον χαλκά. Μετά τον κρεμούσαν στο εικονοστάσι. Όταν μεγάλωνε και έφθανε η ώρα να παντρευτεί πήγαινε ο νέος ή η νέα τάξιμο στην εκκλησία και ξεσκλαβωνόταν.

Αλλά η μάνα του Θεανθρώπου και των ανθρώπων όλων δε θα ήταν τόσο οικεία και αγαπημένη, αν δεν συνέτρεχε στο κάθε βήμα τους και στις δύσκολες ώρες τους. Έτσι η Παναγία για τους αγροτικούς πληθυσμούς της Θράκης, σαν αληθινή αγρότισσα κι αυτή - όμοια με την αρχαία Δήμητρα - δέθηκε μαζί τους προστάτισσα της Γεωργίας. Πολλά έθιμα του λαού μας συνδέονται με τις Θεομητορικές εορτές.

Το **Γενέθλιο της Θεοτόκου** (8 Σεπτεμβρίου) ο λαός το ονομάζει Παναγία της «Αποσοδειάς» ή «Καρυδούς » ή «Σταφυλόψης» κι ο κόσμος το γιορτάζει με λιτανείες και πανηγύρια.

Τα **Εισόδια της Θεοτόκου** (21 Νοεμβρίου) – οι αγρότες επιδιώκουν να σπείρουν τα περισσότερα σπαρτά τους ως τη μέρα αυτή γιατί πιστεύουν ότι φυτρώνουν αμέσως. Αντίθετα όσα σπέρνουν μετά τις 21 Νοεμβρίου κάνουν σαράντα μέρες να πιάσουν. Γι αυτό η λαϊκή ονομασία της εορτής είναι « Μεσοσπορίτισσα ». Ονομάζεται επίσης και « Πολυσπορίτισσα » επειδή οι αγρότισσες την ημέρα αυτή αντί για άλλο έδεσμα, μαγειρεύουν και προσφέρουν στους δικούς τους πολυσπόρια (χυλό από σιτάρι όπως κολυβόζουμο ή βαρβάρα, καλαμπόκι, κουκιά, φασόλια) για να εξασφαλίσουν καλή σοδειά. Σε πολλά μέρη τα

πολυσπόρια λέγονται με το αρχαίο όνομά τους « πανσπερμία ». Άλλωστε και οι αρχαίοι Έλληνες προσέφεραν πανσπερμία στη θεά Δήμητρα και στο Διόνυσο στα Ανθεστήρια και τα Πυανέψια.

Οι αγρότες μας πιστεύουν πως ότι καιρό κάνει την ημέρα των Εισοδίων, ο ίδιος καιρός θα συνεχιστεί και τις επόμενες σαράντα ημέρες.

Ο Ευαγγελισμός της Θεοτόκου (25 Μαρτίου) για τους Έλληνες είναι μεγάλη θρησκευτική και εθνική εορτή. Είναι η μεγάλη ημέρα της άνοιξης. Ο λαός πιστεύει ότι τότε γυρίζουν τα χελιδόνια. Τα παιδιά βγάζουν τους «μάρτηδες» (άσπρη και κόκκινη κλωστή τυλιγμένη στον καρπό του χεριού) και τους αφήνουν στα δένδρα για να τους πάρουν τα χελιδόνια. Κατά την Τουρκοκρατία, οι αγωνιστές έβγαιναν στο κλαρί του Ευαγγελισμού για να «πηδήξουν τη χάρμπα», όπως έλεγαν στη Θράκη και να «ματώσουν το σπαθί».

Σε πολλές περιοχές την ημέρα αυτή οι κοπέλες θεωρούν καλό να κάνουν κούνιες και να κουνιούνται.

Η Κοίμηση της Θεοτόκου (15 Αυγούστου). Στην Ανατολική Θράκη υπήρχαν δεκαπέντε θαυματουργά αγιάσματα που ήταν αφιερωμένα στην Κοίμηση της Θεοτόκου. Οι πιστοί ξεκινούσαν με καρότσια και βοϊδάμαξα από μακριά για να πάνε στα αγιάσματα να γιορτάσουν και να πανηγυρίσουν. Πολλοί πρόσπεφταν σαν ικέτες στη χάρη Της για θεραπεία. Στα αγιάσματα δεν έλειπε και το κουρμπάνι (θυσία ζώων).

Οι αγρότες μας πιστεύουν πως τα χελιδόνια φεύγουν στις 15 Αυγούστου χαρούμενα επειδή ο κόσμος θέρισε κι αλώνισε. Χαρακτηριστικοί είναι και οι στίχοι που κελαηδεί το χελιδόνι καθώς πετά για τις πιο θερμές χώρες :

Θερίσαμ` αλωνίσαμε

Δεμάτια κουβαλήσαμε

Κι εμένα το κουλίκι μου

Στον ποταμό θ`αφήσουνε

Να έρθω να το πάρω

Τα **Εννιάμερα της Παναγίας** (23 Αυγούστου) εορτάζονται με λιτανείες και πανηγύρια κοντά στα αγιάσματα.

Βιβλιογραφία :

Καλ. Παπαθανάση-Μουσιοπούλου, Λαογραφικά Θράκης (τόμος Α`), Αθήνα 1979
Κώστας Θρακιώτης, ΛΑΪΚΗ ΠΙΣΤΗ ΚΑΙ ΛΑΤΡΕΙΑ ΣΤΗ ΘΡΑΚΗ- Εκδόσεις ΡΗΣΟΣ – Αθήνα 1991